

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№3/2022

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2022

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, филология ғылымдарының кандидаты,
Астана, Қазақстан

Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, философия докторы (PhD)
Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрышжан Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмбаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сауім: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 17.10.2022ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі.

БТ. Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курышжан А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на
переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 17.10.2022ж. Формат 60*84 1/8. Бум.
Типогр. Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

*Candidate of Philological Science, Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

*Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
- Yesirkepova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabek D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryshzhan A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

*Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect
Zhumabayev Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail:
eagi.vestnik@gmail.com, Caïm: ojs.egi.kz*

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 17.10.2022 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper.

Printing house Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

©Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

ӘБДІМӘУЛЕН Г.А., ҚОҚЫШЕВА Н.М.	«Тіл-мәдениет-қоғам» үштігіндегі әйел концептінің тілдік сипаты (қазақ-ағылшын паремиологиялық бірліктері негізінде).....	7
БЕКЕНОВА Г.Ш.	Ономастикадағы номинациялық сипат.....	16
ЕРМЕКОВА Т.Н., ЖАҢАБАЕВА Н.А.	Қызға қатысты этнографизмдердің танымдық сипаты.....	25
ИМАНБЕРДИЕВА С.Қ.	Ұлы жібек жолындағы прецедентті топонимдер.....	40
КУРМАНОВА Б. Ж., УТЕГЕНОВА А., ИСЛАМГАЛИЕВА В.Ж.	О формах существования казахского и русского языков в языковой ситуации Актюбинской области.....	50
ҚҰСАЙЫНОВА Ж.А., СӘМЕНОВА С.Н.	«Болжау», «жорамалдау» модальді реңктерінің синтаксистегі көрінісі.....	62
САРЕКЕНОВА Қ.Қ.	Абай Құнанбайұлы шығармалары бойынша ғылым-білімге қол жеткізудің жолдары.....	70
ТЕЛҒОЖАЕВА Қ.С., ҚОСЫМОВА Г.С.	Абай әлемін бағалаудағы эмоциялық бірліктер.....	79
ШАДКАМ З., ТҰЯҚБАЕВ Ө.О., СҰЛТАНБЕК Қ.Б.	«Дастұр ал-‘иләж» трактатындағы халық емшілігі – медициналық антропология көзқарасымен.....	89
КҮРКЕБАЕВ К.Қ.	Көне түркі жазба ескерткіш мәтіндерінің транскрипциясы мен аудармаларындағы сәйкессіздіктер.....	101

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә., МИРАЗОВА М.Н., АЛИМБАЕВ А.Е.	Әпсаналардағы «қасиетті су» туралы мотивтердің поэтологиясы.....	113
АБИЛХАМИТҚЫЗЫ Р. АМАНГАЗЫКЫЗЫ М., ОРАЗБЕК М.С., СЕКЕЙ Ж.	Ақын Ұ.Есдәулет өлеңдеріндегі дыбыстық қайталаулар..... Абай как архетип поэта.....	124 134
ГАЛЫМЖАНОВ Б.Г.	Юнус Эмре және Мәшһүр Жүсіп шығармашылығының үндестігі.....	144
NURGALI K.R., SIRYACHENKO V.V.	Chekhov's principles of artistic organization in the creative work of G. Musrepov.....	153
МУСАБЕКОВА С.Е., АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә., МИРЗАХМЕТОВ А.А.	Көркем шығарма құрылымындағы түс көру мистикалық мотив ретінде.....	163

МУСИНОВА Г.С., ТУЛЕБАЕВА К.Т.	Драмалық шығармалардағы Семей қасіретінің көрінісі.....	175
ТОҚСАМБАЕВА А.О.	Қазіргі қазақ прозасының көркемдік ерекшелігі.....	188

**ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА
ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF
TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

ШАҚАМАН Ы.Б.	А.Байтұрсынұлының тіл білімдік зерттеулерінің әдіснамалық негізі.....	197
ҚҰРМАМБАЕВА Қ.С.	Көркем шығармаларды оқытуда белсенді оқу әдістерін қолданудың ғылыми-әдістемелік негізі.....	204

ХТАР 17.01.00

DOI <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2022-3.12>**Р. АБИЛХАМИТҚЫЗЫ** Алматы менеджмент университеті, Алматы, Қазақстан
(e-mail: risgul555@mail.ru)**АҚЫН Ұ. ЕСДӘУЛЕТ ӨЛЕҢДЕРІНДЕГІ ДЫБЫСТЫҚ ҚАЙТАЛАУЛАР**

Аңдатпа. Мақалада Ұ.Есдәулет «Ғұмыр жас» жинағына енген шығармаларындағы дыбыстардың қайталануы және үстемелене қолданылуы нысанға алынды. Дыбыс ұйқасының өлеңге берері көп. Ол өлең тармақтарының басында не ортасында келіп, өлеңге айырықша сипат береді.

Дыбыс сәйкестігі, дыбыс ұйқастығы Ұ.Есдәулет өлеңдерінің поэтикалық қуатын арттырып отырады. Сондай-ақ, ақын ажар беретін негізгі күштің бірі екеніне көңіл бөлгендігін осы өлең жолдары арқылы талдап бердік.

Халықтық үлгілерінің бұл түрі, Ұ.Есдәулет өлеңдеріне де өзгеше бір үнділік дарытады. Жоғарыда келтірілген өлең жолдарындағы дыбыстық қайталануы өлеңнің ақындық пафосын сараладық.

Ақын шығармаларындағы сөз және сөз жиілігі, олардың қолдану ерекшелігін талдау арқылы көркемдік сипатын аша білдік. Поэзиялық мәтін арқылы ұлттық тіл қазынасын толтырып, жаңа бояу, кестелі сөз тіркестер түзе отырып, поэтикалық жаңа леп әкелді.

Поэтикалық шеберлік тұрғысынан сөз еткенде, ақынның тіл қазынасындағы қарапайым, жатық сөздердің өзінен жаңа дүниені туғыза алған суреткерлік талғампаздығын пайымдадық. Ол көркем поэтиканы ашуда тіл құралдарының ең лайықтысын таңдап алады да «жұп-жұмыр өнер» туындысын жасайды. Мұнда сөздердің эстетикалық мәнінің түрленіп қолданылу мүмкіндігін ақын шеберлікпен талғай алады. Осы арқылы ақын образдылықтың көркем үлгілерін жасайды.

Түйін сөздер: поэзия, ақын, аллитерация, ассонанс

Кіріспе. Поэзия кенінің жер қыртысы әлі де ашылмаған жұмбағы, танылмаған құпиясы, айтылмаған қыры ақиық ақынның сөз әлемі нақты зерттеулерге нысана болары сөзсіз. Біріншіден, еліктеу ақынға бала кезден тән нәрсе, осынысымен ол басқа адамдардан ерекшеленеді, ақын әрі еліктеуге өте-мөте бейім, соның арқасында алғашқы ұғым-түсініктерді көп жинақтаған, екіншіден еліктеудің нәтижесі барлығын да рақат сезіміне бөлейді. Бейнеленген жайларға ақын ықыластана қарайды, себебі оларды көріп тұрып, мынау мынадай екен ғой деп үйрене де, ойлана да алады, ол еліктеу қабілетін там-тұмдап дамыта отырып, импровизациядан нақты поэзияны тудырып отыр. Дыбыстардың қайталануы және үстемелене қолданылуы – ежелгі ақындар поэзиясында да кең қолдау тапқан дәстүрлі тәсілдердің бірі. Дыбыс ұйқасының өлеңге бірері көп. Ол өлең тармақтарының басында не ортасында келіп, өлеңге айырықша сипат береді.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Түркі тілдес поэзиядан бастау алып, Абай поэзиясымен ұласқан бұл дәстүр ақындарда жалғастығын тауып келеді. Ақын Ұ.Есдәулет өлеңдерінде дыбыстық қайталаулар мен сөз қайталауларының озық үлгісі іспеттес. Шығармаларында кездесетін ассонаностық қайталаулар ақынның алапат ойын бір жерге тоғыстырады.

Ғалым Рахманқұл Бердібаев: «Абай тағылымы» атты кітапта: «Сондай

қызғылықты өрнектің бірі ұлы ақын өлеңдеріндегі кездесетін ырғақ, дыбыс қуалау – аллитерация, ассонанстардан да аңғарылады. Ертедегі түркі тілдес өлеңдерде мұндай құбылыс кездесетін» [1] деп жазды. Бұл ойды академик С.Қасқабасов: «Сол тәсіл Абай туындыларында да дәстүр жалғастығы ретінде көрінеді» [2, 241] – деп, Абай өлеңдерінен мысал келтіре отырып, «бұл өлең жолдарының басқы сөздерінің бір дыбыстан басталуы — ежелгі поэзиядан келе жатқан дәстүр. Ол халық өлеңдерінде де, жыраулар толғауларында да, Абайдың өзімен замандас ақындар поэзиясында да мол. Абай бұл жерде аллитерацияны өлеңдегі идея мен тақырыпқа, өлеңнің сипаты мен мазмұнына қатысты етіп алып отыр» дейді ғалым [2, 151]. «Дыбыстық анафораның озық үлгілерін М.Шаханов, Ұ.Есдәулет, Ж.Әбдірәшев сияқты ақындар өлеңдерінен кездестіруге болады» деп, Ұ.Есдәулет өлеңінен мысал келтіреді. [2, 153]. Ақынның бұл өлеңі бүгінгі әдебиеттану теориясы бойынша ақ өлең түріне келеді. З.Ахметов пен Т.Шаңбаевтың авторлығымен жарық көрген «Әдебиеттану терминдерінің сөздігінде» ақ өлеңді ұйқас қоры мол қазақ өлеңінің табиғатына сіңісе алмаған, ұйқасыз өлең деп түсіндіреді [3, 24-25]. Бірақ бұл жерде –қы дыбыстық анафорасы өлең мәтініне ырғақтық мән беріп, ұйқас қызметін атқарып тұр. Дыбыстық анафораның үлгілері көркем прозада, көсемсөз, шешендік толғау, эссе сияқты жанрларда қолданылған кезде оларды жандандырып жібереді. Дыбыстық анафора тек түркі тілдерінде ғана кездеседі [4] – деген О. Бүркітовтің пікірі басшылыққа алынды.

Ресей ғалымы М.В.Ломоносов «Краткое руководство к красноречию» кітабында: «Орыс тілінде «а» дыбысының жазуда жиі қайталануы таң қалуды, шексіз кеңістікті, тереңдік пен биіктікті, сондай-ақ кездейсоқ қорқынышты бейнелеуге, «е», «и», «ю» нәзіктікті, сүйкімділікті немесе ұсақ-түйек дүниелерді бейнелеуге әкелуі мүмкін, «я» арқылы ұқыптылық, нәзіктік, көңілділікті көрсетуге, «о», «у», «ы» дыбыстары арқылы қорқыныш пен күшті дүниелерді, қаһар, қызғаныш, ауру мен қайғыны бейнелеуге болатын сияқты» [5] – деген тұжырымымен келісе отырып, басты негізге алдық.

Дыбыс сәйкестігі, дыбыс ұйқастығы Ұ.Есдәулет өлеңдерінің поэтикалық қуатын арттырып отырады. Сондай-ақ, ақын ажар беретін негізгі күштің бірі екеніне көңіл бөлгендігін осы өлең жолдары аңғартады.

Талқылау мен бақылау. Қазақ поэзиясы өзінің ұзақ даму процесінде тақырыптық-идеялық, көркемдік-бейнелілік тұрғысында биікке көтерілді. Халқымыз ұлттық танымын, тіршілік-тұрмыстағы түйгенін поэзия арқылы жеткізген.

Ұлттық әдебиет – ғасырлар куәсі, ата-бабамыздың қазынасы. Ұлттық болмыс пен рух эстетикалық күрделі құбылыс ретінде, әдебиетке жаңа арна, келбет әкелді. Ақын ұлттық характердің рухани әлемін бейнелеуде поэтикалық образдардың халық поэзиясында қордаланған аса бай қазыналарын қолданып келеді.

Әдеби процесс – нақты бір қоғамдық-саяси жағдайда идеялық-көркемдік, эстетикалық фактордың, көркем сөз иелерінің шығармашылық күшінің нәтижесінде қалыптасқан әлеуметтік құбылыс. Суреткердің басты мақсаты – көркем дүние жасау.

Ақындар поэзиясын, шығармашылығын түгелдей алып, өмір шежіресі деп қарасақ, оның мазмұн-мағынасы, құрылыс-бітімі алуан түрлі шығармалардан тұратынын, олардың өзіндік сипат-өзгешеліктері аз емес екенін айқын көреміз. Бұл тұрғыдан қарағанда, ақын шығармашылығының көркемдік мәнін, негізгі тақырыптық арналарын, адамгершілік сарын әуендерін айқындауға, талдап айтуға тірек боларлық біртұтас концепциялық көзқарас қандай қажет болса, әр шығармасына тереңдеп үніліп, өзіндік сипатын ұғып-түсіне білу де сондай қажет.

Поэзияның сапасын арттыратын дүниетаным жүйесі – адамның ішкі рухани әлемі терең бейнеленетін шығармаларға ғана тән құнарлы қасиет. Бұл ретте қаламгер қабілетінің даралық сипаты шешуші рөл атқармақ. Поэзия – әлемдік өмірдің қан тамырының соғуы, сол өмірдің қаны мен оты, жарығы мен күні. Өлең – өмір, өмір өлең

екенін бұдан артық түсіндіру мүмкін емес. Белгілі ғалым Т.Әбдірахманова: «Ақын өзі туралы айта отырып, тек өзі ғана болып қалмайды. Қоғамдық ақыл-ойдың тәжірибесінен, өз замандастарының тәжірибесінен тоқып, білгеніне сүйене отырып, уақыт тынысын, заман сырын, өз қоғамының рухани өмірін бейнелейді. Ақын шығармашылығында, оның әрбір лирикалық шығармасында қоғамдық адам, адам мінезі тұр деп қарауға тиіспіз. Ол – ақынның әрбір өлеңінде адам мінезінің бір қыры бейнеленіп жатады деген сөз» [6, 303] - дейді.

Расында да, ақын қандай тақырыпты жырлап, қандай ойды арқау етсе де, өлеңдерінен оның үнінің еркіндігі, кең тыныстылығы, тақырыбын аша білетін шеберлігі, мұраты мен асқақ арманы анық көрінеді. Ғалым Ж.Дәдебаев: «Лирикалық шығармада ақын өмірден, айналасынан көргені мен білгендерін ғана жазып қоймай, сол құбылыстардың лирикаға арқау боларлықтай ең басты асыл қасиеттерін тани білу керек», - дейді [7, 51]. Лирик ақын ендеше, адам баласына тән барша мінез-болмысты, ішкі сезімді тап басып көрсетудің шебері болмақ. Лириканың қоғамдағы, яки өмірдегі болмыс-бітімі «жансызға жан бітіретін» құдіретімен күшті, ой мен сезімнің сөз өнеріндегі бірлігінде жарығын шашатын тәлімімен текті көрінбек. Қазақ лирикасын зерттеуші ғалым З.Ахметов: «Лирикалық поэзияға жан беретін – көркемдік ойдың қуаттылығы, сезімнің оттылығы, нәзіктігі. Лириканың басқа жанрлардан, айталық, сан алуан адамдардың қарым-қатынасын, қоғамдық тартыс-шиеленісті баяндайтын көлемді, оқиғалы шығармадан айырмасы да, өзіндік артықшылығы да, міне, осында» [8, 91] дейді. Добролюбов: «поэзияның шынайылық тұлғалары үш нәрсемен: парасатты ой (разум), жақсылық (добро), сұлулықпен (красота) айқындалады, осы үш бастауыш неғұрлым толық бірлесе, соғұрлым артық» деп пікірін одан әрі тарата, кеңіте түседі. Сыншы Н.Г.Чернышевский: «Ақындар – жұртты өмірдегі қасиетті ұғымдар мен қасиетті сезімдерге бастаушы. Олардың шығармаларын оқып отырғанда, біз барлық сұмдық, сұмырайлықтан жиіркенеміз де, барлық қайырым, сұлулықтың ғайыптарына түсінеміз, жақсылықты сүйеміз» [9, 626-627]. «Поэзияда ақын тұлғасы көбінесе жинақталған лирикалық бейне қалпында көрінеді. Өйткені ақын өлеңінде үнемі басынан кешкенді, өзі көрген, немесе, өз өмірінде болған жайларды ғана айтпайды, болатынды, болуы мүмкін жайларды да айтады. Сондықтан өлеңдегі лирикалық тұлға автордың, ақынның бейнесін танытады дей отырып, ол оның поэзиядағы көркемдік көрінісі екенін ұмытпау қажет» [8, 91] деп түсінік береді.

Демек, сөз сырын тексеруші, зерттеуші ғалымдардың ақынға және лирикалық шығармаға берген тарихи анықтамалары аталған жанр төңірегінде ой қозғаудың, оны ұғындырудың алғашқы дәйектемесі есебінде айтыла бермек.

Халықтық үлгілерінің дыбыстық ұйқас түрі Ұ.Есдәулет өлеңдеріне де өзгеше бір үнділік дарытады. Мысалы, жоғарыда келтірілген өлең жолдарының алғашқысындағы ашық «а» дыбысының қайталануы өлеңнің ақиқат пен ардан адасқан адам мен асқынған қоғам арасындағы ақындық пафосын бірден ашады.

Зая күндер зымыраса қайғы алып,
Запыранды зарын төккен қай халық?
Зар илетіп заһар заман зымыстан,
Зығырданды қайнатты ғой, туысқан,
Заңсыздықтар заңдылыққа айналып...

Заңғар таулы Зайсаным,
Заңғарыңды аңсадым.
Зарлы көлге құйылған,
Запырандай қанша мұң [10, 4].

Мұндағы «З» дыбысынан басталатын дыбыстық қайталаулардағы небәрі тоғыз

тармақта «зар сөзі» үш рет, «запыран» сөзі екі рет қолданылып, ақынның «зығырданды қайнатқан» өмір қайшылықтары сөз болған. «Дыбыстық қайталамалардың өнімді қолданылатын жері — поэзиялық шығармалар. Қарасөз шеберлеріне қарағанда ақындар өз шығармаларында дыбыстың көркемдік мүмкіншілігін барынша пайдаланады. Әдетте, поэтикалық мәтіндегі дыбыстар стильдік қызмет атқарып, көркемдегіш құралға айналуы үшін олар белгілі дәрежеде қайталанып қолданылуы шарт. Дыбыстың қайталануы сөзге әсерін тигізіп, соның нәтижесінде олардың арасында тығыз байланыс орнайды. Дыбыстық қайталаманың негізгі стильдік мақсаты мәтіннің жағымды естілуімен ғана шектелмейді. Поэтикалық мәтіннің ұқсас дыбыстар арқылы берілуі оның эмоциональды бояуын әрлендіріп, өлең өрімінің мәнерлілігін де арттыру қызметін атқарады» [11, 16-17].

Жүзім қосқан сұлыны қылғытқасын,
Жарау жонға желбуаз шыр жұққасын,
Жүйрігің де көрсетер жабы мінез,
Жемдорбаның ішінде шұлғып басын.
Жібек желмен жарысып, шауып өскен,
Жүйрік еді жалынан дауыл ескен,
Жемдорбаның ішінен желек тауып,
Жүнжіп қалды айнымай жарыместен.
Жұтқын құлдың арманы – мүлгу мәңгі,
Жүйрікке енді шыбындап, шұлғу қалды.
Жетекшіл ат үйірге үн қоса ма,
Жемнен басын алуға шын қиналды.
Жемдорбаның ішінде басын шұлғып,
Жылжып жатыр осылай ғасыр сырғып...
Жалын мүжіп үгілген алмас құсап
Жеміріліп жоғалды асыл шындық!.. [10, 10]

Шұбыртпалы ұйқаспен өлеңнің басынан аяғына дейін негізінен бірыңғай үйлесіп келетін дыбыстық қайталаулар арқылы өлеңге үстеме мағына береді. **Ж** дыбысын тармақ басында қайталау арқылы эвфониялық гармония тудырып тұр.

Ақын Ұлықбек Есдәулет өлеңдерінің басым бөлігі дыбыстық қайталаулар мен дыбыс үйлесімділігінен тұрады. Бұл ақынның өзіндік ерекшелігінің бірі десек, тұтас бір өлеңнің, бастан-аяқ аллитерацияға құрылғандығымен қатар, екіншіден, **ж**-мен келетін аллитерациялық құрылыстың тармақтардың тек басында емес, өн бойында сақталуынан да байқалады:

Жапырағын жайған емендей,
Жанымды жайғам аспанға
немесе
Жұпарын жұтсаң жалбыздың
Жасарады екен жан, денең. [10, 148], — дейді.

Жарау жонға желбуаз шыр жұққасын,
Жүйрігің де көрсетер жабы мінез...
Жібек желмен жарысып, шауып өскен,
Жүйрік еді жалынан дауыл ескен, [10, 10],

Жыладың үнсіз,
Жыладың,
Жабырқау, жадау жүзбенен. [10, 243], - деген жолдардан байқауға болады.

Ақын Ұ.Есдәулеттің шығармалары өн бойы дыбыстық қайталаулар мен сөз қайталауларға құрылған. Өлендерінің көбісі дыбыстық қайталаулар арқылы беріліп, әр дыбыс өлең тармақтарында өз орнында жұмсалып, дыбыс үйлесімін арттыруға қызмет етеді.

Құдыққа солай құлады
Құланы күллі құрлықтың.
Құдықтың қуыс түбінен
Ұмтылған Айға шындық – шың;
Қайырылар бізге түрі жоқ
Құмартса дағы кіл мықтың. [10, 84]

Қыр үстін өртеп отымен,
Қырмызы жүзбен күн батты.
Қызыға қарап отыр ем,
Қайырылып атам тіл қатты: [10, 104]

Қолында – қайың таяғы,
Қамыққан сынды шал мына.
Қырғын боп өткен баяғы
Қызығын еске алды ма? [10, 114]

Қараша келе қар түсті
Қымталды күллі қолтықтар.
Қапталға қайың майысты,
Қолаңын көме толқып қар [10, 115].

Ақын Ұ.Есдәулеттің де поэзиясында «қ» дыбысы қаталдық пен қатқыл қимылды, қуатты күшті беру үшін қолданған. Мысалы, «Қара қанды, қу жан, қайран қан, көкбет қыс, қандауыз мерген, қара жел, қара тал, қаршадай қыз, құдіретіңе құл болып, қардан бетер қатыгез, қымтанып қыстан құнысуы, қабағын, қасын қыраумен қаптап қойыпты, қаһарын қара қазақтың қатал қысының т.б. деген тіркестермен келіп, өмірдің қым-қуыт суық сәттері бейнелеген.

Сақсыры қанға толып сұрапылда,
Сарқылдап қайнап тұрған халқым Адай!
Сап дейін, ашуыңды ақылға жық,
Саф алтын сабырыңды сарқымағай.
Санасыз саудайыға билік берсең
Саңдалып өз жаранын жау қылама-ай?
Сапырып салындыны сыпыратын
Сел-тасқын басыла ма сарқырамай? [10, 4]

Сұмырай заман, сұм қала,
Сұрқылтайыңды бұлдама.
Сарғайып қалған анамның
Сырлары сіңген сырғаға.
Сарсылып өткен бабамның
Садағы сынған жылғада.
Сарқылмай жеткен біздерге
Сарқыты – тіл мен діл ғана! [10, 72]

Ақын Ұ.Есдәулеттің шығармалары өн бойы дыбыстық қайталаулар мен сөз

қайталауларға құрылған. Өлеңдерінің көбісі дыбыстық қайталаулар арқылы беріліп, әр дыбыс өлең тармақтарында өз орнында жұмсалып, дыбыс үйлесімін арттыруға қызмет етеді.

Тілтұмардай көгершін мен кептерге,
Тұрымтайдың теперіші өткенде,
Тұтамдай сөз өткізе алмай өктемге,
Теңдік үшін тебіскендей Тептерде,
Тіліне ешкім сала алмайды тұсауыл! [10, 3]

Шауып та жатыр, атып та асып, азаптап,
Шұбырып қаны, тамшылап,
Шығарда шықпай жан шыдап,
Жаралы Намыс беріспей жатыр қансырап,
Найзағай Намыс – қазаққа біткен шамшырақ! [10, 5]

Шықты да күн,
Шуақтан Шық жылады, бу ұшып.
Шымыр-шымыр суаттан
Шымал жатты су ішіп.
Шып-шып терлеп жапырақ,
Шыт көйлегін шешті аспан.
Шат-шадыман атырап,
Шілдеменен қоштасқан.
Шаңқан аспан – шарайна
Шатынаған шағы ма?
Шағырмақ күн қарай ма
Шықтың жылағанына? [10, 64]

Ұ.Есдәулет поэзиясына тән негізгі поэтикалық амал-тәсілдердің бірі дыбыстық қайталаулар екенін жоғарыда атап өттік. Сөз ішіндегі болсын, тармақаралық болсын, шумақ ішіндегі түрлі қолданыстағы дыбыстық қайталаулардың сөз мәнерлілігін, әуезділігін және олардың мағыналық ерекшелігін талдау барысында көрсеттік.

Ақын өлеңдерін оқып отырғанда әр шумағында қайталанбас сөз сиқыры бар екені аңғарылады. Ондай шеберлік сыры ақынның дара танымында, дана байламында жатқаны анық. Сондықтан ақын поэзиясындағы ақын дүниетанымын зерттеу күрделі. Оңай болатыны, кез келген өлеңнің өн бойынан ажарлаудың, айшықтаудың құбылтудың үлгісі жиі кездесіп отырады. Ал қиын болатыны ақынның накышын, өзіндік ерекшелігін ашып, түйсіну үшін көп ізденіс қажет.

Ақындар тіліндегі қайталамалардың поэтикалық табиғатын тану үшін алдымен дыбыстық қайталамаларға тоқталып отырмыз. Себебі өлең өзі үнділік пен әуезділіктен, дыбыстардың үйлесімді, ырғақты тіркесуінен құралады.

Поэтикалық мәтіндегі дыбыстық қайталаулар әр тармақтағы сөзге әсерін тигізіп, соның нәтижесінде, олардың арасында тығыз байланыс орнаған. Дыбыстық қайталаманың негізгі стильдік мақсаты мәтіннің жағымды естілуімен ғана шектелмей, поэтикалық мәтіннің мазмұнын ұқсас дыбыстар арқылы беріп, оның эмоционалды бояуын әрлендіріп, өлең өрімінің мәнерлілігін арттырып тұр.

Алғашқы сөздердің бір буынды сөздерден тараған жайын ескерсек,
Ба.....
Ба..... немесе
Жа.....
Жа..... күйінде қайталануы бекер емес, олардың қолданылуында

мағыналық жақындық бар.

Ал мағына жағынан сәйкеспейтін дыбыстық қайталамалар, жоғарыда аталып өткендей, өлеңге эмоционалды-экспрессивті мән үстейді немесе дыбыстар үйлесімділігін жасап, ритм құрайды.

Ойдан шығару жоқ жерде әдебиеттегі адам туралы ұғым болуы да мүмкін емес. Өйткені ойды көркем шығару арқылы ақын болашақ көркем бейненің кескінін алдымен, өзі ойша жасап, көз алдына ойша елестетіп, ойша көреді. Олай дейтініміз, ақынның өз ойынан шыққан, мүсінделген, көзінің алдында зат түрінде елес берген бейнелер – тірі қаһармандар. Сондықтан ақындар поэзиясынан ойдан шығару арқылы жинақталып жасалған нақты бір адам өмірінің әсем суретін көруге болады. Ақындардың тіл құдіреті мен сөз қасиетін қастерлеу үлгісін алдыңызға жайып бергенін ұғынасыз. Ұғынып қана қоймай, сұңқар сезімді терең ойдың шыңырауына, құзар жартастың шыңына қондырған сұлу да салтанатты жырдың нұры мен шуағына шомыласыз. Поэзия әлеміне айрықша із салып, терең сырға, ұшқыр қиялға толы өлең дүниесін кейінгіге аманат етіп келе жатқан ақындардың өлеңдері бейнелі де көркем. Аталмыш ақындар бейнесі қоғам дамуының әркілі жұмбақтарымен, сан-қилы оқиғаларымен қоса айтылып, әр жағынан талданып, өне бойы өнеге тұтуды қажет етеді. Поэзия туралы зерттеуінде Қ.Өмірәлиевтің: «... Поэзия тілін оның жеке-жеке элементтеріне бөліп-бөліп зерттеу осы салада – поэзияға тән ерекшеліктерді айырып білуге көмектеседі және өлең сөз туралы ғылымның қазақ топырағында дамуының бұл салада табыстарға жетуіміздің негізгі шарттары болады. Бірақ зерттеудің бұл әдісі поэзияны жанр, стиль т.б. жағынан даму сипатында қарауға, поэзияға тән категорияларды бір-біріне әсер-ықпалы бар, бір-біріне тәуелді, байланысты деп қарауға көп жағдайда кедергі болады» [11, 45] – деуі сондықтан.

Өнердің кәусар туындысы халық өмірінің терең және мөлдір қайнарынан шымырлап шығады да, сол халықтың өзінің рухани сусынына айналады. Шын мәнінде өнерде халық даналығының таңбасы жатады. Демек, өнердің жасампаз күші оның халықтан туып, халық қажетіне жарауында. Қаламгер үшін әдеби ортамен қатар, қоғамдық, әлеуметтік орта да жат емес. Ол қандай жағдайда болсын, өзінің шығармашылық жұмысын белгілі бір әдеби ортада жалғастырады. Сондықтан ол өзінің алдында өткен немесе өз ортасындағы әдеби дәстүрмен байланыста болады. Қай кезде де, сөз өнерінің басты нысаны – адам. Сондықтан әдеби шығармада суреттелетін адам тағдыры, оның болмысы әр уақытта өзгеріп, дамып, жаңа қасиеттерге ие болып отырады.

Адам санасын абстракциялы дүние екен деп, тарихтан тыс алуға болмайды. Адам санасындағы құбылыстарды қоғам, орта жағдайына бейімдеп отырады. Адамның ішкі әлемін психологиялық әлем дейді. Көркем туындыдағы уақыт пен кеңістік сияқты, адам да маңызды мәнге, психологиялық ахуалға ие. Адам көркем шығармада уақыт пен кеңістік аясында суреттеледі. Ол шартты түрде белгілі бір ортаға тәуелді әрі нақты бір мәтіндік аяда өмір кешеді.

Суреткердің шығарма жазар тұстағы шығармашылық толғаныстарының түпкі түйіні – ой өзегі. Ой өзегінде жазушының тақырып тауып, идея туғызудағы түбегейлі мақсаты, яғни шығармашылық концепциясы жатады. Ақын өзі бейнелеп, суреттеп отырған өмір құбылыстары арқылы оқырман назарын неге аударса, қайда бағыттаса, сол – идея! Әр қаламгерде әрбір шығармасын жазар алдында осындай ой өзегі болмаса, оның шығармасында оқырманға қажет өмірлік өзекті мәселе де болмайды. Бір сәтте болған психологиялық жағдайды әр суреткер әрқалай бейнелейді. Ақын тақырыптың ірісі, ұсағы, үлкені-кішісі деп бөліп жармайды. Қандай тақырып болсын, оның маңызды идеясына, автордың ой өзегіне, философиясына байланысты деп біледі.

Ақындар поэзиясынан тіршіліктің бар мәнін, адам жанының қилы иірімдерін жете ұғынған, жақсы көру, жек көру, аяу, сағыну, сүйсіну секілді күллі сезімді шексіз

сезінген, шын сұлулық пен шын байлықтың не екеніне әбден көзі жеткен, енді сол өзі сезінгенді өзгелерге қайтсем ұғындырам деген бұлқынысты көруге болады.

Әдебиет адамтану ғылымы деп танылып, адамзаттың «сүю, күй үшін, азап шегу үшін жаралған» (Ж.Аймауытов) жұмбақ әлемі жан-жақты зерттеле басталғаны қашан?! Күшті сезім мен эмоцияны жүйелейтін мұң атты психикалық форма, ең алдымен, лирикаға тән. Адамзат жаратылғалы бері өзін-өзі тануға деген талпыныс толастаған емес.

«Өлең – биік арман, мақсат-мұратына үндейтін, тіршілікке етене, зорлық пен қорлықтың, өгейсіту мен өктемсудің, арамдық пен бақастықтың тұғырына ту қадататын оптимистік трагедия. Ол – ақын тілімен айтқанда мәңгілік поэзия трагедиясы» [12, 176] – деп атап көрсеткендей, лирикадағы мұң барлық ақында бірдей болғанымен, оның жеткізілуі әр қилы. Қазіргі қазақ әдебиетінің кемелденуіне, көркемдеу құралдарының, бейнелеу үлгілерінің молаюына байланысты ішкі жан күйзелісін берудегі дерексіз ұғымдар түрленіп қолданылады. Олар қолданылу аясына қарай шығармаға көркемдік мән береді. Әдебиеттегі адамның ішкі бітімі тек мінездеу немесе жанама мінездеу арқылы ғана жасалмайды, адамды тұлғалауға қажетті өзге тәсілдер де осы мақсатта қызмет атқарып жатады.

Нәтижелер. Дыбыстардың қайталануы және үстемелене қолданылуы – ежелгі ақындар поэзиясында да кең қолдау тапқан дәстүрлі тәсілдердің бірі. Дыбыс ұйқасының өлеңге берері көп. Ол өлең тармақтарының басында не ортасында келіп, өлеңге айырықша сипат береді.

Ақын поэзиясында «ж» және «қ», «с», «ш», дыбыстарының қайталануы ерекше үндестік тауып, өлеңнің мазмұнына лайықты екпін, сыршыл сезім мен көркем әр беріп тұр. Бұл дыбыстық қайталаулар сырбаз ой мен нанымды, тегеуірінді тыныстың күшқуатын танытады. Сондықтан эстет ақындар өлеңнің терең мазмұнды болуымен қоса, әрі сымбатты, әуенді болып келуіне аса мән берген.

Жоғарыда келтірілген талдаулардан ақын поэзиясының көркем болуына дыбыс сәйкестігі, дыбыс ұйқастығы өлеңге ажар беретін негізгі күштің бірі екеніне көңіл бөлгендігін өлең жолдарынан аңғаруға болады.

Халықтық үлгілерінің бұл түрі ақындар өлеңдеріне де өзгеше бір үнділік дарытады.

Қорытынды. Ұ.Есдәулет поэзиясына тән негізгі поэтикалық амал-тәсілдердің бірі дыбыстық қайталаулар екенін жоғарыда атап өттік. Сөз ішіндегі болсын, тармақаралық болсын, шумақ ішіндегі түрлі қолданыстағы дыбыстық қайталаулардың сөз мәнерлілігін, әуезділігін және олардың мағыналық ерекшелігін талдау барысында көрсеттік.

Жоғарыда Ұлықбек Есдәулетте дыбыстық қайталаулар көптеп кездесетінін аңғардық. А.Байтұрсынұлы «қайталақтау» деп атаған сөз қайталауы сырттай қарағанда жай ғана сипатқа ие сынды көрінгенмен, қайталаулардың көтерер жүгі жеңіл емес. Бұл қайталаулар – күрделі де кең тынысты құбылыс.

Поэзия – өзіңді, өз құпияңды ашу, жария ету, Абай тілімен айтқанда, «сырыңды жұртқа жаю». Ақындағы ең басты талпыныс – шығармаларын жаңа мазмұнға өзгеше түрге құруға күш салуы, поэзияның бағыт-бағдарын, табиғатын өзгертуі. Сол үшін де үнемі ұмтылады, ізденеді. Көбінесе, өзімен-өзі іштей сырласып, ойды іштей саралап, өзіне өзі сауал қойып, тоқтам айтып, өз ойын дәлелдеп, азаптанады. Поэзиядағы мұңлы толғаныс, күйініш пен махаббат, үміт, сүйініш бір-бірімен қабысып, тоғысып жатады. Сырлы сезімнің сан алуан бояулары көрініс беріп, әрқайсысы өз сырын ашқандай болады. Поэзия ішкі ойды неғұрлым терең бейнелесе, өмірдің де суреті соғұрлым шынайырақ болып шығады.

Ақын өлеңдерін оқығанда әр шумағында қайталанбас сөз сиқыры бар екені аңғарылады. Ондай шеберлік сыры ақынның дара танымында, дана байламында жатқаны анық. Сондықтан ақын поэзиясындағы ақын дүниетанымын зерттеу күрделі.

Оңай болатыны кез келген өлеңнің өн бойынан ажарлаудың, айшықтаудың құбылтудың үлгісі жиі кездесіп отырады. Ал қиын болатыны ақынның нақышын, өзіндік ерекшелігін ашып түйсіну үшін көп ізденіс қажет.

Әдебиеттер

1. Абай тағылымы. Әдеби-сын мақалалар мен зерттеулер / құраст. Н. Ғабдуллин. – Алматы: Жазушы, 1986. - 432 б.
2. Қасқабасов С. Жаназық. – Астана: Фолиант, 2002. - 530 б.
3. Әдебиеттану. Терминдер сөздігі. /Құраст. З.Ахметов, Т.Шаңбай. – Семей-Новосибирск, Талер-Пресс, 2006. - 398 б.
4. Бүркітов О. <https://infourok.ru/mmaataev-lederindegi-leksikali-anafora-men-epifora-2610042.html>
5. Ломоносов М.В. Краткое руководство к красноречию //Труды по филологии: 1739–1758 гг. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – С. 131.
6. Әбдірахманова Т. Ақындық шеберлік сыры. Алматы: Ғылым, 1985.
7. Дәдебаев Ж. Өмір шындығы және көркемдік шешім. Алматы, 2002. – 311 б.
8. Ахметов З. Ақын тұлғасы, адамгершілік мақсат-мұраты. //Әдебиет теориясы. Астана: Фолиант, 2003. – 344 б.
9. Нұрғали Р. Арқау. Алматы: Жазушы, 1991. – 202 б.
10. Есдәулет Ұ. Ғұмыр жас. – Алматы: Раритет, 2012. – 376 б.
11. Өмірәлиев Қ. Қазақ поэзиясының жанры мен стилін комплексті түрде зерттеу. //Әдебиет теориясы. – Астана: Фолиант, 2003. – 344 б.
12. Абилхамитқызы Р., Сағатова Ш. Әбдікәкімұлы поэзиясының көркемдік қуаты. // Еуразия гуманитарлық институтының хабаршысы. №3, 2020. 174-180 бб.

Р. АБИЛХАМИТҚЫЗЫ

Алматы менеджмент университет, Алматы, Қазақстан

ПОВТОРЕНИЕ ЗВУКОВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ПОЭТА У. ЕСДАУЛЕТА

Аннотация. В статье рассматривается использование и повторение звуков в произведениях, вошедших в сборник У. Есдаулета «Ғұмыр жас». Слово в стихосложении – это не только элемент предложения, призванный дополнить или украсить лирический образ. Само слово, (буквы и звуки, из которых оно состоит) может формировать картину или её детали в стихотворении. У. Есдаулет часто пользуется этим свойством речи, применяя в своих произведениях ряд фонетических приёмов, таких как анафора, эпифора, различные рефрены, ассонанс и аллитерация. Последний является одним из наиболее распространённых способов создания особого звукового рисунка речи У. Есдаулета.

Анализируя частоту слов в произведениях поэта, их специфику, была попытка раскрыть их художественную суть. Посредством поэтического текста он пополнил сокровищницу национального языка, создавая новые цвета, новые фразы, привнес новый поэтический дух. Проявляя высокое поэтическое мастерство посредством доступных слов и словосочетаний, он создал новые эпитеты, тем самым воспевая высокую эстетичность языка. Выбирая наиболее подходящие средства языка в развитии художественной поэзии, он создает неповторимое произведение искусства. Здесь поэт может умело выбирать возможность изменения эстетического значения слов. Таким образом, поэт создает оригинальные художественные образы и изображения.

Ключевые слова: поэзия, поэт, аллитерация, ассонанс

R. ABILKHAMITKYZY
Almau, Almaty, Kazakhstan

REPETITION OF SOUNDS IN THE WORKS OF THE POET
U. ESDAULETH

Abstract. The article deals with the use and repetition of sounds in the works included in the collection of U. Esdaulet "Gumyr zhas". A word in versification is not only an element of a sentence, designed to complement or decorate a lyrical image. The word itself, and more specifically, the letters and sounds of which it is composed, can form a picture or its details in a poem. U. Esdaulet often uses this property of speech, using a number of phonetic devices in his works, such as anaphora, epiphora, various refrains, assonance and alliteration. The latter is one of the most common ways to create a special sound pattern of U. Esdaulet's speech.

Analyzing the frequency of words in the poet's works, their specificity, there was an attempt to reveal their artistic essence. Through a poetic text, he added to the treasury of the national language, creating new colors, new phrases brought a new poetic spirit. Demonstrating a high poetic skill through accessible words and phrases, he created new epithets, thereby singing the high aesthetics of the language. Choosing the most suitable means of language in the development of artistic poetry, he creates a unique work of art. Here the poet can skillfully choose the possibility of changing the aesthetic meaning of words. Thus, the poet creates original artistic images.

Keywords: *poetry, poet, alliteration, assonance*

References:

1. Abai tagylymy. Adebi-syn makalalar men zertteuler / kurast. N. Gabdullin. – Almaty: Jazushy, 1986. - 432 b.
2. Kaskabasov S. Janazyk. – Astana: Foliant, 2002. - 530 b.
3. Adebiettanu. Terminder sozdiri. /Kurast. Z.Akhmetov, T.Shanbai. – Semei-Novosibirsk, Taler-Press, 2006. - 398 b
4. Burkitov O. <https://infourok.ru/mmaataev-lederindegi-leksikali-anafora-men-epifora-2610042.html>
5. Lomonosov M.V. Kratkoe rukovodstvo k krasnorechiyu //Trudy po filologii: 1739–1758 gg. – M.-L.: Izd-vo AN SSSR, 1952. – S. 131.
6. Abdirakhmanova T. Akyndyk sheberlik syry. Almaty: Gylym, 1985.
7. Dadebaev ZH. Omir shyndygy zhane korkemdik sheshim. Almaty, 2002. – 311 b.
8. Akhmetov Z. Akyn tulgasy, adamgershilik maksat-muraty. //Adebiyet teoriyasy. Astana: Foliant, 2003. – 344 b.
9. Nurgali R. Arkau. Almaty: ZHazushy, 1991. – 202 b
10. Esdaulet U. Gumyr jas. – Almaty: Raritet, 2012. – 376 b.
11. Omiraliev K. Kazak poeziasynyn janry men stilin kompleksti turde zertteu. //Adebiyet teoriyasy. – Astana: Foliant, 2003. – 344 b
12. Abilkhamitkyzy R., Sagatova SH. Abdikakimuly poeziyasynyn korkemdik kuaty. // Euraziya gumanitarlyk institutynyn khabarshysy. №3, 2020. 174-180 bb.

Автор жайлы мәлімет:

Абилхамитқызы Рысгүл – филология ғылымдарының кандидаты, Алматы менеджмент университетінің қауымдастырылған профессоры, Алматы, Қазақстан.

Абилхамитқызы Рысгүль – кандидат филологических наук, ассоц.профессор, Алматы менеджмент университета, Алматы, Казахстан.

Abilkhamitkyzy Rysgul – Candidate of Philology, Associate Professor, Almaty Management University, Almaty, Kazakhstan.